

I. (NAGY) LAJOS MAGYAR KIRÁLY ÚTJA NÁPOLYBA

1347 novemberében I. Lajos magyar király elindult a Szicíliai (Nápolyi) Királyság meghódítására. Huszonegy esztendő volt ekkor, fiatal, de már öt éve király, aki több külföldi hadszíntéren is harcolt. Magabiztosan vágott neki a korántsem veszélytelen kalandnak, amelyre öccse, András herceg 1345 nyarán történt kegyetlen meggyilkolása szolgáltatta az indítékot.¹ Cilli (a mai Celje) felé haladva november 26-ra ért Udinébe, az első jelentősebb itáliai városba, ahol a firenzei krónikás, Giovanni Villani szerint a város ura, az aquileiai pátriárka szívesen fogadta.² A szíves fogadtatás utazása további helyszínein, egészen a Szicíliai Királyság határáig kitartott – az elkövetkező egy hónap szinte olyan volt a magyar király számára, mint egy diadalmenet, amelyre vélhetőleg még évtizedekkel később is jó emlékekkel gondolt vissza. Útját ünnepek, lakomák és hódoló küldöttségek keretezték, serege pedig városról városra újabb és újabb csapatokkal gyarapodott. Ez a diadalmas utazás számunkra is tartogathat új ismereteket. Az útról ugyanis számos elbeszélő forrás számolt be hosszabb-rövidebb terjedelemben, a bennük olvasható információkat azonban jószerével csak kronológiai támpontként hasznosította a magyar középkorkutatás.³ Pedig a Lajost fogadó városok és kényurak szándékaiból és céljaiból jól kirajzolható, hogyan tekintettek a magyar királyra – és országára –, milyen szövetségi szerepben látták volna szívesen, és milyen árat voltak hajlandók ezért megadni. A következő oldalakon ennek igyekszem utánajárni.

¹ Lajos nápolyi hadjáratainak és a hadjáratokat előidéző eseményeknek legalaposabb feldolgozását mindmáig elsősorban lásd *Émile-G. Léonard: Histoire de Jeanne Ire reine de Naples comtesse de Provence (1343–1382). I–III. Monaco–Paris 1932–1937.* A magyar szerzők közül különösen *Miskolczy István: András herceg tragédiája és a nápolyi udvar. Bp. 1928., illetve Úó: Magyar–olasz összeköttetések az Anjouk korában. Magyar–nápolyi kapcsolatok. Bp. 1937.* forgatható haszonnal. A hadjáratokat röviden áttekintettem: *Csukovits Enikő: Az Anjouk Magyarországon II. I. (Nagy) Lajos és Mária uralma (1342–1395). (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések) Bp. 2019. 27–48.*

² E a di XXVI di novembre giunse inn-Udine; il quale dal patriarca d’Aquila fu ricevuto graziosamente – *Cronica di Giovanni Villani. Edizione di riferimento: Nuova Cronica. A cura di G. Porta. (Letteratura italiana Einaudi) Fondazione Pietro Bembo /Guanda. Parma 1991. 1610.* (A szöveg online is hozzáférhető itt: <https://bit.ly/38eZp72>) Magyar fordítása: A három Villani krónikája. *Croniche di Giovanni, Matteo e Filippo Villani. Ford., bev., jegyz. Rác Miklós. (Középkori krónikások VIII–IX.) Bp. 1909. 140.* A jelen tanulmányban idézett korabeli itáliai források elemzésébe nem bocsátkozom, rövid áttekintésüket lásd *Léonard, É.-G.: Histoire de Jeanne i m. II. 1. skk., illetve Marino Zabbia: I notai e la cronachistica cittadina italiana nel Trecento. (Istituto Storico Italiano per il Medio Evo, nuovi studi storici 49.) Roma 1999.*

³ Az egyes városok elérésének dátuma a különböző forrásokban néha egy-két napot eltér. Erről lásd *Miskolczy I.: Magyar–olasz összeköttetések i. m. 124. 1. jegyz.*

Lajos és serege sehol nem időzött hosszan. Bertrand aquileiai pátriárka vendégszeretetével sem élt vissza,⁴ december 2-án már Sacilénél járt, a következő napon pedig megérkezett a padovai területen fekvő, erődtített Cittadellába.⁵ Velencét, amely az előző évben Záránál térdre kényszerítette, amennyire csak tehette, elkerülte, a városállam által küldött követséget sem fogadta.⁶ A magyar király nem vonult be Padovába sem, noha személyesen maga Giacomo da Carrara, a város ura invitálta. Giacomo komolyan készült a magyarok érkezésére. Nagy sereget várt, amelynek ellátására bőséges élelmiszerkészletet halmozott fel, így meglepődve tapasztalta, hogy a magyar sereg nem számlál többet ezer lovasnál. A készletek feléléséhez ráadásul elég idő sem állt rendelkezésükre – a magyar király a padovai meghívást is azzal utasította vissza, hogy siet Apuliába, fivére halálának megbosszulására.⁷ Csak egy éjszakát töltött Cittadellában, december 4-én már meg is érkezett útja következő állomására, az egy napnyi járóföldre fekvő Vicenzába.

Az Észak-Itáliát átszelő egyik legfontosabb útvonal mentén fekvő Vicenza a 14. század elejétől a veronai Della Scalák uralma alatt élte életét.⁸ A család élén ekkor Mastino Della Scala állt; a magyarokat Vicenzában fivére, Alberto,

⁴ VI. Kelemen pápa egy 1347. szeptemberi levele szerint a pátriárkáról Avignonban úgy tartották, különösen jó viszonyt tart fenn a magyarokkal – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Fényképgyűjtemény (a továbbiakban: DF) 291872. Anjou-kori oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia. Szerk. Almási Tibor et al. Bp.–Szeged 1990–. XXXI. 868. sz.

⁵ Eodem millesimo, de mense decembris. Rex Ludoycus recessit de Ungaria et iter adripuit in Apuliam, ut vindictam sumeret de morte fratris sui antedicti; et aplicuit Udinem, deinde Sacilem, deinde in districtu Padue ad Cittadellam – Chronicon Estense cum additamentis usque ad annum 1478. A cura di Giulio Bertoni e Emilio Paolo Vicini. (Rerum Italicarum scriptores [a továbbiakban: RIS] XV/III.) Città di Castello 1908–1929. 156.

⁶ *M. Florianus*: Chronicon Dubnicense. (Historiae Hungaricae fontes domestici I. Scriptores III.) Quinqueecclesiis, 1884. 149.; *Küküllei János*: Lajos király krónikája – *Névtelen szerző*: Geszta Lajos királyról. Ford., utószó, jegyz. Kristó Gyula. (Milleniumi magyar történelem) Bp. 2000. 48.

⁷ Il signore di Padova gli andò incontro a farli onore, e profferendogli si con D cavaliere, ma però non volle entrare in Padova – Cronica di Giovanni Villani i. m. 1610–1611.; Et adi iii andoe a Citadella del contado de Padoa, dove fuo molto honorato da meser Iacomo da Charara, signore de Padoa – Corpus chronicorum Bononiensium. A cura di Albano Sorbelli. (RIS XVIII/I.) Città di Castello–Bologna 1906–1939. vol. 2. 579.; A di 3. andò a Citadella del Contado di Padova, dove fu molto onorato da Messer Jacopo da Carrara Signor di Padova – Historia Miscella Bononiensis ab anno MCIV usque ad annum MCCCXCIV, auctore praesertim fratre Bartholomaeo della Pugliola ordinis Minorum. (RIS XVIII.) Mediolani 1731. 408.; Cum Rex intravit hortum Paduae, Magnus Jacobus cum suis militibus sine armis occurrit, et receptus honorifice a Rege intraverunt pariter Cittadellam, ubi fuit tanta copia victualium, quod Rex proprie mirabatur. Tunc non habebat mille equos; sed quasi pacificus procedebat. Dominus Rex tamquam privatus habuit in colloquio Dominum Paduae, quem rogavit videre Paduam regiam pacificam. Rex recusavit festinans in Apuliam ad vindictam fratris sui dilecti. – Cortusii Patavini duo, sive Gulielmi et Albrigeti Cortusiorum Historia de novitatibus Paduae et Lombardiae ab anno MCCLVI usque ad MCCCLXIV. (RIS XII.) Mediolani 1728. 925.

⁸ A korabeli itáliai államokra az újabb irodalomból elsősorban lásd *Isabella Lazzarini*: L'Italia degli Stati territoriali. Secoli XIII–XV. Roma–Bari 2003.; illetve *Lo Stato del Rinascimento in Italia 1350–1520*. A cura di Andrea Gamberini–Isabella Lazzarini. Roma 2014.

valamint természetes fia, Fregnano fogadta, másnap, Verona határában pedig maga Mastino.⁹ Veronában Lajos király is hosszabban időzött, négy napig volt a város vendége. A veronai tartózkodásról a hadjárat hazai tudósítója, a Névtelen Minorita hagyta a legrészletesebb beszámolót: „Amikor [Lajos] Veronába érkezett, Mastino della Scala úr, Verona ura sietett eléje, tisztelettel fogadta, és felséges ajándékokkal látta el, meg gyakori, igen finom lakomákat ültet, a királlyal és lovagjaival elmondhatatlan módon feyvertáncot jártak, és jól érezték magukat. Hallván pedig Itália lakói, hogy a király úr Veronába érkezett, a városok előljárói és a földek urai követek révén – és akik tudtak – személyesen hozzá sereglettek, hűségesküet tettek neki, és esküvel kötelezték magukat, hűségesen a király úrhoz csatlakoztak, hogy utasításait és parancsait megtartják.”¹⁰ A beszámolóban a korabeli fejedelmi látogatások gyakorlatilag valamennyi klasszikus eleme megjelenik: a vendég méltó fogadásától a lakomákon, ajándékokon, mulatságokon át a vendégséghez kapcsolódó diplomáciai megállapodásokkal bezárólag. Nem tudjuk, milyen megállapodásokat kötött Lajos király a veronai várkastély falai között, az azonban tény, a Della Scalák látványos gesztussal nyomatékosították, hogy támogatják a magyar királyt itáliai terve megvalósításában: háromszáz legjobb lovasukat adták a király mellé, hogy sereget egészen Nápolyig kísérik.¹¹

A magyar had Veronából már déli irányban folytatta útját. Átkelt a Pó folyón, és a Mirandola felé vezető úton haladva december 10-én Modenába érkezett. A helyi örgróf, Obizzo d’Este, három város, Ferrara, Modena és Parma ura – akárcsak Giacomo da Carrara vagy a Della Scalák – városa határában fogadta a magyar királyt és seregét. Az ifjú uralkodó iránti tiszteletét jelezve lováról leszállva, gyalogosan üdvözölte volna vendégét, Lajos azonban arra kérte, üljön vissza, így lovagoltak be együtt a városba.¹² A király és egyre gyarapodó számú kísérete megvendégleléséről aznap és a másnapi továbbindulás előtt a város gondoskodott. A helyi krónika szerint a sereg ekkorra már mintegy 3700 főt számlált, bár

⁹ Deinde die III° decembris Vicentiam, ubi honoratus est multum a domino Alberto de la Scala et domino Fregnano filio naturali domini Mastini – Chronicon Estense i. m. 156.; E adì III de decembre andoe a Vicenza, dove fuo molto honorato da meser Alberto da la Schala. El sequente dì andoe a Verona [...] – Corpus chronicorum Bononiensium i. m. 579.; A dì 4. di Dicembre andò a Vicenza, dove fu molto onorato da Messere Alberto dalla Scala. Il sequente dì andò a Verona, dove stette al quanti giorni. – Historia miscella Bononiensis i. m. 408.

¹⁰ *M. Florianus*: Chronicon Dubnicense i. m. 149–150.; *Küküllői J.*: Lajos király krónikája – *Névtelen szerző*: Geszta Lajos királyról i. m. 48.

¹¹ E alla sua partita gli diè CCC de’ suoi cavalieri della migliore gente ch’egli avesse che gli feciono compagnia fino a Napoli – Cronica di Giovanni Villani i. m. 1611.

¹² Iverunt Mirandulam, deinde Mutinam civitatem domini marchionis Obiconis, qui exivit extra civitatem obviam regi per V milliaria, et aproinquans regi descendit pederest, de quo rex perpendens, fecit ipsum ascendere equum, et vocavit ipsum iuxta se; et sic iverunt usque Mutinam, et intromixit regem castrum suum Mutine ad hopitium – Chronicon Estense i. m. 156.

e szám valóság tartamát illetően óvatosságra int bennünket, hogy az út későbbi szakaszán a krónikások jóval kisebb létszámot említenek.¹³ A térség urai közül Modenában csatlakozott a magyar hadhoz Filippo Gonzaga 150 lovasával, hogy elkísérje őket Nápolyig. Obizzo örgróf katonát nem adott, de a királyt megajándékozta három skarlát takaróval ellátott pompás paripával, egy negyedik lóval pedig Garai János veszprémi püspököt, aki a király tárgyalásai során játszott komoly szerepet.¹⁴ A rövid, ám költséges látogatás lezárásaként Obizzo d'Este újfent lóra ült és elkísérte vendégét a város határáig, a Sant'Ambrogio hídig.¹⁵ A tornyos kőhíd túlsó partja Bolognához tartozott. Itt már várta a magyarokat a következő házigazda, Giacomo Pepoli, a város ura, aki Lajos korábbi vendéglátóihoz hasonlóan nagy tisztelettel fogadta a területén átvonuló királyt, és nem engedte, hogy kíséretével a városában, illetve vidékén bármiért is fizessenek. A vendéglátásért hálás király másnap, december 12-én Castello San Pietróban, mielőtt elhagyta Bologna területét, még lovaggá ütötte Giacomo rokonát, Matteo Pepolit.¹⁶

¹³ Circa tria milia et septem centum equites – Chronicon Mutinense Iohannis de Bazano: aa. 1188–1363. A cura di Tommaso Casini. (RIS XV/IV.) Bologna 1917–1919. 141.; Re Lodovico s'era partito da casa sua e gionse a Bologna a dì xi di dicembre, el quale andava a Napoli a vendicare la vendetta de' re Andrea suo frate'llo con 1500 cavalieri – Cronache senesi. A cura di Alessandro Lisini e Fabio Iacometti. (RIS XV/VI.) Bologna 1931–1939. 553.; Rex Ungariae, nomine Ludovicus, cum MM equitibus venit in Bononia – Matthaedi de Griffonibus Memoriale historicum de rebus Bononiensium: aa. 4448 a.C. –1472 d.C. A cura di Lodovico Frati e Albano Sorbelli, introduzione e appendice di A. Sorbelli. (RIS XVIII/II.) Città di Castello 1902. 56. Lajos expedíciós seregéről a kortársak közül a magyarpárti Domenico da Gravina közöl sok, jól használható információt krónikájában. Kiadása: *Domenico da Gravina: Chronicon de rebus in Apulia gestis ab a 1333 ad a 1350.* A cura di Albano Sorbelli. (RIS XII/III.) 1903–1909., illetve legújabban *Notar Domenico da Gravina: Chronicon de rebus in Apulia gestis.* A cura di Maria Giovanna Montrone. (Collana la mandragora 3.) Matera 2008. A forrás ilyen tárgyú adatairól lásd *Csukovits Enikő: Magyarországról és a magyarokról.* Nyugat-Európa magyar-képe a középkorban. (Magyar történelmi emlékek. Értekezések) Bp. 2015. 183–191.

¹⁴ Partito il re di Verona, non volle entrare in Ferrara, ma fece la via da Modona, e-llà giunse di X di dicembre; e da' marchesi gli fu in Modona fatto grande onore; e vennevi meser Filippino da Gonzago di signori di Mantova e di Reggio con CL cavalieri, e seguillo infino a Napoli. E partito da Modona, giunse in Bologna a dì XI di dicembre – Cronica di Giovanni Villani i. m. 1611.; Et fecit alio die prexentari domino Regi tres equos nobiles cohoptos scarlacto, et alium equum domino electo episcopo Visperiensis. Deinde rex predictus cum omnibus suis recessit de Mutina, et ingressi sunt versus Bononiam – Chronicon Estense i. m. 156.; Rex hospitatus fuerat in praecedenti nocte apud castrum Mirandulae veniens de Verona et de Partibus Ungariae; et cum magno honore descendit cum tota familia sua ad castrum domini Marchionis, et dominus Marchio tunc stetit in palaciis comunis Mutinae, cui Regi et toti familiae suae fuit provisum de omnibus opportunis tam personis quam equis, in caena et in prandio sequentis diei, ad omnes expensas comunis Mutinae; et die martis XI decembris sequenti, sumpto cibo cum gente sua, quae poterat esse circa tria milia et septem centum equites, versus Bononiam equitaverunt – Chronicon Mutinense i. m. 141.

¹⁵ Qui dominus Marchio sociavit dictum Regem usque ad pontem sancti Ambrosii – Chronicon Mutinense i. m. 141.

¹⁶ E partito da Modona, giunse in Bologna a dì XI di dicembre, e dal signore di Bologna fu ricevuto a grande onore, non lasciando spendere né a-llui né a sua gente niuno danaio in Bologna né in suo distretto. – Cronica di Giovanni Villani i. m. 1611.; Dominus marchio adsociavit eum usque pontem sancti Ambrosii; tunc accessit ibi dominus Jacobus de Pepulis dominus Bononie, receptique Regem

A vonuló had Bologna után érintett először olyan városokat, amelyek nem nyitották meg kapuikat a magyarok előtt. A király előre felkészült a lehetséges ellenállásra, ahogy a *Corpus chronicorum Bononiensium* feljegyzése megőrizte, „karddal a kézben” haladt át Romagnán harcra kész seregével. Tényleges konfliktusra azonban nem került sor, csupán annyi történt, hogy Lajos Imolában és Faenzában csak a külvárosban szállhatott meg, s ezúttal az ünnepélyes fogadtatás is elmaradt.¹⁷ A csorbát azonban a következő város, Forlì sokszorosan kiköszörlölte. A magyar király itteni vendéglátója, Francesco Ordelaffi kétszáz lovassal és ezer gyalogos katonával vonult az érkező magyarok elé, hogy Lajost meghívja városába. A sereg három napig volt Forlì vendége, ünnepségekkel, táncmulatságokkal mulatva az időt. Viszonzásul Lajos lovagi övet adományozott Ordelaffinak és két fiának, valamint több előkelőnek a tartományból.

Forlì e néhány napra – kis túlzással – Közép-Itália legfontosabb városává lépett elő. A lovaggá ütési ünnepségre összesereglettek a környék meghatározó családjainak képviselői, megérkezett Riminiből Galeotto Malatesta, Ravennából Bernardino da Polenta, és tiszteletüket tették a mugellói Ubaldinik.¹⁸ Az igazi látványosságról azonban a térség legerősebb városa, Firenze gondoskodott, amely az itáliai városállamok között elfoglalt pozícióját hirdető, egyúttal a magyar királyhoz is méltó követséget küldött Lajoshoz. A követség, amelynek kiállításáról

---

honorifice, et iverunt Bononiam cum maximo apparatu, alio die dominus Rex recessit inde, et ingressus Castrum sancti Petri militem decoravit Matheum filium Cerre de Pepuli. – Chronicon Estense i. m. 156–157.; Et ad xii de decembre andoe a Bologna, e 'l marchese Obizo l'acompagnoe infino al ponte de Sancto Ambroso; allora giunse meser Iacomo di Pepoli, signore de Bologna, el quale recevete el dicto re de Ungaria con grandissimo honore. – Corpus chronicorum Bononiensium i. m. 579–580.

¹⁷ Partendosi di Bologna il conte di Romagna che v'era per la Chiesa, no-llo lasciò entrare né inn-Imola né in Faenza, ma ne' borghi di fuori albergò. – Cronica di Giovanni Villani i. m. 1611.; Alio die jovis XIII° decembris, Rex cum suis recessit de dicto loco et armata manu ingressi sunt usque foveas civitatum Ymole, Faventie et Furlivii – Chronicon Estense i. m. 156.; El re predicto con tuta sua brigata fece armata, et partitose da Castello San Piero, e con la spada in mano, andoe infino alle fosse della città d'Imola e de Faenza – Corpus chronicorum Bononiensium i. m. 579–580.

¹⁸ Il signore di Forlì gli andò incontro fino in sul contado di Bologna con CC cavalieri e mille fanti a piè in arme, e con grande onore il ricevette in Forlì a dì XIII di dicembre, fornendogli la spesa a-l lui e a sua gente, e in Forlì soggiornò III dì con grande festa e carole d'uomini e di donne e di donzelle; e fece cavalieri il signore di Forlì e li suoi figliuoli e poi altri Romagnuoli – Cronica di Giovanni Villani i. m. 1611.; Tunc Franciscus de Hordelaffis dominus Forlivii ivit obviam Regi cum maximo honore. Tunc rex decoravit milites dominum Franciscum antedictum et filios suos, ibique erant presentes dominus Malatesta de Arimino, dominus Bernardinus de Polenta, domini de Ubaldinis et alii ad honorandum Regem – Chronicon Estense i. m. 156.; Possa, passato Faenza, meser Francesco degli Ordelaffi, signore de Forlì, l'andoe incontra con grandissimo honore. Et allora el re predicto fece cavalliero el dicto meser Francescho con dui suoi figlioli: et a questo crano presenti meser Malatesta, signore de Arimene, e meser Bernardino, signore de Ravenna, e quelli degli Ubaldini – Corpus chronicorum Bononiensium i. m. 579.; Millesimo CCCLVII. (!) Indictione XV. die XII. Decembris. Magnus Rex Ungariae cum magna comitiva venit Forlivium, et ibi creavit milites Dominum Franciscum de Ordelaffis et Dominos Johannem et Ludovicum / ejus filios – Annales Caesaratenses auctore Anonymo ab anno MCLXII ad annum MCCCXLII. (RIS XIV.) Mediolani 1729. 1178–1179.

akkor döntöttek, mikor a magyar had még Veronánál járt, és végül Forliban tiszteltet a király előtt, tíz, a városi *comune* által kiválasztott követből állt, akik egyégesen prémmel bélelt skarlát színű ruhát viselek. Valamennyiüket két-három egyformán öltözött kísérő és két-három, azonos csíkos egyenruhát viselő csatlós és két lovas kísérte – a teljes követség létszáma elérte a száz főt; ahogy Giovanni Villani megjegyezte, „senki sem emlékszik arra, hogy mostanság ennél gazdagabb és tiszteletre méltóbb követség hagyta volna el Firenzét”.¹⁹

A magyar királyt követő kíséret egyre hosszabban kígyózott keresztül Itália változatos tájain. A had létszáma Forliban a népes firenzei követséggel is bővült, Lajos kérésére ugyanis egyelőre vele tartottak, csak Folignóban bocsátotta el őket.²⁰ Bőkezű vendéglátója, Francesco Ordelaffi háromszáz lovas és ötszáz gyalogos vitézével csatlakozott a hadjárathoz – vagy néhány nap múlva Riminiben, vagy csak februárban, ebben ellentmondásosak forrásaink –, és csak március második felében tért vissza.²¹ A magyarok következő állomása Cesena, majd december 16-án az Adria-parti Rimini volt, ahol Galeotto Malatesta gondoskodott az ellátásukról. A vendéglátást Lajos ezúttal is lovagi övvel hálálta meg, Malatesta pedig a magyar királytól kapott lovagi címének köszönhetően jutott híressé vált melléknevéhez is, így lett ugyanis Malatesta Ungaro.²² Noha Riminiben csak egy napot maradtak,²³ a firenzei követek meghallgatására is itt szakított időt a király.²⁴ Rimini után Urbino felé haladt tovább a sereg, innen december 20-án érkeztek meg az út utolsó jelentősebb állomására a Nápolyi Királyság határai előtt, a Spoletoi-völgy középpontjában fekvő Folignóba. A városban már ott várakozott a közeli Perugia követsége, amelynek tagjai némi egyeztetés után a firenzei követekkel együtt egész Toscana nevében álltak Lajos király elé kérésekkel

¹⁹ Ciascuno di detti ambasciadori per ordine del Comune si vestiro di roba di scarlatta a tre guernimenti federate di vaio. E ciascuno con due o tre compagni vestiti tutti insieme d'un panno diviso molto apparente. E oltre a-cciò ciascuno almeno due donzelli, e-cchi tre, vestiti d'una assisa d'una partita, e co-lloro II cavalieri di corte; onde furono con da C cavalli e bestie, colle some, che non si ricorda a' nostri di sì ricca e onorevole ambasciata ch'uscisse di Firenze. – Cronica di Giovanni Villani i. m. 1613.

²⁰ Cronica di Giovanni Villani i. m. 1613.

²¹ (Rimininél) e di là il seguì il signore di Forlì con CCC cavalieri di sua migliore gente fino a Napoli onoratamente – Cronica di Giovanni Villani i. m. 1611.; Millesimo CCCXLIII (!) Indictione prima die quinta Februarii. Accessit Dominus Franciscus de Ordelaflis ad Apuliam, et ibi cum Domino Rege Ungariae et in ejus servitio per unum mensem stetit, et die XXIV. Martii sospes de persona rediit Caesenam – Annales Caesenatenses i. m. 1179.

²² Et dicitur Ungarus quoniam factus fuit miles [...] in foro Arimini a rege Ungarie – Marcha di Marco Battagli da Rimini: aa. 1212–1354. A cura di Aldo Francesco Massera (RIS XVI/III.) Città di Castello 1912–1913. 34.

²³ Chronicon Ariminense ab anno circiter MCLXXXVIII usque ad annum MCCCCLXXXV auctore anonymo ac deinde continuatum per alterum anonymum usque ad annum MCCCCLII. (RIS XV.) Mediolani 1729. 901.

²⁴ Cronica di Giovanni Villani i. m. 1614.

és javaslataikkal.²⁵ Giovanni Villani szerint ugyancsak Folignóban érte őt utol Bertrand bíboros, aki a pápa nevében arra intette, ne álljon bosszút öccse haláláért a nápolyi királyi ház tagjain, és egyúttal figyelmeztette, hogy az egyház tulajdonában lévő királyságban nem lehet király az egyház jóváhagyása nélkül.²⁶ Lajost azonban az összecsapás kapujában már nem lehetett eltéríteni szándékától. Folignóban még lovaggá ütött néhány embert – köztük a firenzei küldöttség három tagját, illetve két perugiai ifjút –, majd elbúcsúzott vendéglátójától, Ugolino da Trincitől, és folytatva útját karácsony estéjére a lakosság üdvrivalgásától kísérvé bevonult a támogatói által már rég a hűségére állított L'Aquilába.²⁷ Lajos király hadai ellenállás, konfliktus nélkül megérkeztek a meghódításra kijelölt területre.

Szögezzük le: már önmagában az a tény, hogy Lajos serege egy hónap alatt megtette az Itálián átvezető hosszú utat, komoly teljesítmény volt. Utazásuk gyorsasága és szabályozottsága, a korabeli hadviselés velejárójának tekintett kisebb-nagyobb összecsapások és fosztogatások teljes hiánya egyértelmű bizonyítékai annak, hogy a fiatal király keményen kézben tartotta katonái irányítását.²⁸ Az egy emberöltővel később, 1382-ben hasonlóképpen a Nápolyi Királyság meghódítására induló Anjou Lajos herceg, V. Károly francia király öccse ugyanis a Torino és L'Aquila közti távot, részben a magyar király által is érintett útvonalon három hónap alatt tette meg, rosszul gazdálkodva pénzzel és idővel, ráadásul lovagjainak az út során tanúsított fennhéjázásával elidegenítve a lehetséges szövetségeseket.²⁹ A magyar király azonban láthatóan tisztában volt egy fontos tényezővel: minél rövidebb időt tölt a sereg egy-egy városban, annál kevesebb lehetőség nyílik a katonák és a lakosság közti ellenséges érzelmek kialakulására. Ennek megtartása mindenképpen segíthetett annak elérésében, hogy a vendégek és vendéglátók közt nem csupán érkezéskor, de távozáskor is barátságos legyen a kapcsolat.

²⁵ Partito il detto re da Rimino, faccendo il cammino da Orbino giunse in Fuligno a dì XX di dicembre – Cronica di Giovanni Villani i. m. 1611.; Adi 27 de dicembre nel ditto millesimo venne in Foligne el re Ludovico re de Ongarya con molta gente [...]; onde che el comuno de Peroscia ce mandò diece imbasciatori per onorare la sua venuta. [...] Stette in Foligno la persona sua doi notte et uno di, et partisse in sabato a matina per tempo et andò verso l'Aquila – Cronaca della citta di Perugia, dal 1309 al 1491, nota col nome di diario del Graziani, pubblicata per cura di Ariodante Fabretti. Archivio Storico Italiano XVI/1. (1850) 146. (A december 27. biztosan hibás dátum.)

²⁶ E-llà venne a-llui il legato del papa cardinale – Cronica di Giovanni Villani i. m. 1611–1612.

²⁷ Soggiornando in Filigno il re d'Ungheria II di congrande festa, e fatti cavalieri i detti di nostri ambasciatori, come detto avemo, e fatti cavalieri più altri e di Perugia e di Filigno e della Marca e del Ducato, e poi si partì di Filigno a dì XXII di dicembre, e giunse all'Aquila la villa di Natale – Cronica di Giovanni Villani i. m. 1620.; Fece in Foligno el dicto re molti cavalieri, fra li quali fece doi figliuoli de meser Francesco da Monte Melino nostri Perugini – Cronaca della citta di Perugia i. m. 146.; Chronicon Dubnicense i. m. 150.

²⁸ Erről hasonlóan vélekedik Léonard is: Léonard, É.-G.: Histoire de Jeanne i. m. II. 5.

²⁹ Hadjárataról legújabbán lásd *Christophe Masson*: Des guerres en Italie avant les guerres d'Italie. Les entreprises militaires françaises dans la péninsule à l'époque du Grand schisme d'Occident. (Collection de l'École française de Rome, 495) Rome 2014. különösen 19–35.

A magyar sereg így néhol csupán egy éjszakát időzött, de a legtöbb egy helyben eltöltött idő sem volt hosszabb három-négy napnál. Ebbe az időtartamba valóban nem fért bele több, mint az illusztris vendég ünnepélyes fogadása a város határában, egy-két együtt elköltött lakoma, esetleg táncmulatsággal kiegészítve, tárgyalás a házigazdákkal, és már indult is tovább a magyar had. Forrásaink anynyira nem részletesek, hogy Lajos látogatásának minden eleméről minuciózusan tudósítsanak, nem tudjuk, a lakomákon hányan vettek részt, milyen fogásokat szolgáltak fel, és nem ismerjük – a modenai örgróftól kapott paripákon kívül – azt sem, milyen ajándékokkal igyekeztek Lajost lekötelezni az egyes városokban. A vendéglátók vélhetőleg kitettek magukért, a magyar király „villámlátogatása” azonban nem indokolt olyan nagyszabású előkészületeket, mint egy uralkodói esküvő vagy egy előre eldöntött királyi vendégség – ez utóbbiból minden bizonynyal Lajos apósának, IV. Károly császárnak egy emberöltővel később, 1377–1378 telén sorra kerülő párizsi látogatása volt a korszak egyik leglátványosabb és egyúttal legjobban dokumentált eseménye. A többhetes párizsi vendégség, amelyről a hivatalos francia krónika is hosszú és részletes tudósítást hagyott ránk, minden elemét grandiózusnak szánták: nyolcszáz személyre adott ünnepi lakoma, olyan fogásokkal, mint a halkocsonya, a pacsirtapástétom vagy a sült hattyú, Jeruzsálem elfoglalását bemutató színházi előadás és szajnai hajókirándulás egyaránt helyet kapott a programban, hogy csak a látogatás legismertebb elemeit említsük. A *Grandes Chroniques de France* kézirata nemcsak tudósítást, de illusztrációkat is közölt a történekről, és a képek közül a leglátványosabb épp az előadott jeruzsálemi ostromot ábrázolta, amikor a díszesen terített asztalnál ülő uralkodók előtt beúszott a terembe a keresztetek árbóccal-vitorlával felszerelt hajója.³⁰

A magyar király látogatására Itália városaiban biztosan nem készültek sem pacsirtapástétommal, sem különleges színházi előadásokkal, de erre Lajos nem is tartott igényt. Számára az volt fontos, hogy katonáival mielőbb eljuthasson a kijelölt hadszíntérre, az útbajettett városállamok pedig biztosítsák az átvonuláshoz a megfelelő körülményeket, és ha lehet, kedvezően viszonyuljanak nápolyi terveihhez. Ennek érdekében komoly diplomáciai előkészítő munkába kezdett, amely – mint fentebb láthattuk – el is érte a szükséges hatást.³¹ Hogy utazását milyen

³⁰ *Grandes Chroniques de France* BnF, Ms fr. 2813, fol. 473v. (a kódex hozzáférhető: <https://bit.ly/3DnXlqj>); a szöveg Károly látogatására vonatkozó részének kiadása: *Chronique des règnes de Jean II et de Charles V. Publiée pour la Société de l'histoire de France par R. Delachenal I–II.* Paris 1910–1916. II. 193. skk.; az uralkodói bevonulásokra máig alapvető: *Bernard Guenée – Françoise Lehoux: Les Entrées royales françaises de 1328 à 1515.* Paris 1968.; IV. Károly legfrissebb életrajzi monográfiája: *Pierre Monnet: Charles IV. Un empereur en Europe.* Paris 2020., a párizsi látogatásról itt: 97–111.

³¹ *Sebők Ferenc: A nápolyi hadjárat előkészületei 1347. évi oklevelekben.* In: *Aktualitások a magyar középkorkutatásban.* In memoriam Kristó Gyula (1939–2004). Szerk. Font Márta – Fedeles Tamás – Kiss Gergely. Pécs 2010. 251–256. A diplomáciai karra lásd *Csákó Judit: Az elit és a diplomácia – Nagy*

mértékben meg tudták volna nehezíteni azok, akik vendégként fogadták, ismét csak IV. Károly példája mutatja a legszemléletesebben. Károly tizenhat évesen, még örgrófként apja, János cseh király hívására érkezett Észak-Itáliába, ahol kis híján véget is ért földi pályafutása. 1331 húsvétján ugyanis Paviában Károly kíséretét megmérgezték. Az ifjú örgróf csak azért maradt életben, mert áldozás előtt nem akart enni, udvarmestere és több embere azonban belehalt a merényletbe. A Károly és atyja ellen titkos szövetségre lépő kényurak közt a méregkeverőt megbízó milánói Azzo Visconti mellett ott volt a Lajost 1347-ben lelkesen fogadó Mastino Della Scala éppúgy, mint Obizzo d’Este vagy a Gonzagák egyik képviselője, akik, ha a sikertelen merénylettel nem is, véres katonai akciókkal sikeresen kiszorították a Luxemburgokat Észak-Itáliából.³² Egy generációval később, IV. Károly fia, Luxemburgi Zsigmond magyar és német király – legalábbis hűség krónikása, Eberhard Windecke tudósítása szerint – ugyancsak a szerencsének köszönhető, hogy az ételbe szánt velencei méreggel Lombardiában nem sikerült megölni.³³ Amikor pedig élete utolsó évtizedében Rómába indult, hogy fejére kerüljön a német–római császárok koronája, másfél évébe került, hogy megtegye a Milánó–Róma közti 600 kilométeres távolságot. A haladásban részben az időjárás, részben saját betegsége késleltette, de főként a Velencével fennálló konfliktusa jelentett komoly akadályt, amelynek következtében több mint kilenc hónapot vesztelt Sienában.³⁴

Lajos királyt azonban 1347-ben nem akadályozták itáliai utazásában, sőt vendéglátói nem csupán megvendéglétek, de közülük többen még katonákat is biztosítottak a hadjáratához. Vajon mi indította őket arra, hogy támogassák a magyar királyt a nápolyi rokonok, elsősorban a „férjgyilkos” Johanna királynő ellen készülő fellépésében? Annak, aki el akart igazodni az itáliai városok és uraik közt feszülő kapcsolati hálózatok szövevényében, alapos felkészülésre volt szüksége. Az útba eső városok részben a Német–római Császárság, részben – Bolognától

---

Lajos diplomatái. In: Az Anjou-kor hatalmi elitje. Szerk. Csukovits Enikő. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések) Bp. 2020. 275–290.

³² A történekről Károly önéletrajzában számolt be részletesen. Karoli IV imperatoris Romanorum Vita ab eo ipso conscripta et Hystoria Novade Sancto Wenceslao Martyre. Autobiography of Emperor Charles IV and his Legend of St. Wenceslas. Eds. Balázs Nagy – Frank Schaer. (Central European Medieval Text) Bp.–New York 2001. 36. skk.

³³ Eberhard Windecke emlékirata Zsigmond királyról és koráról. Ford., s. a. r., bev. Skorka Renáta. (História könyvtár. Elbeszélő források 1.) Bp. 2008. 51.

³⁴ *Csukovits Enikő*: Egy nagy utazás résztvevői. Zsigmond király római kísérete. In: Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére. Szerk. Uő. Bp. 1998. 11–35.; a koronázásról és az oda vezető útról E. Kovács Péter írt több tanulmány, lásd például *E. Kovács Péter*: „A szent koronára! Ez kedvemre telik.” Zsigmond császár Luccában. Századok 141. (2007) 353–364.; *Uő*: Zsigmond császár Gubbiónban. Actas 23. (2008) 1. sz. 57–63.; *Uő*: Ceremónia és politika. Zsigmond bevonulási Itáliában 1431–1433. Történelmi Szemle 55. (2013) 351–379.; *Uő*: Zsigmond császár megkoronázása Rómában. Bp. 2020.

kezdve – a Pápai Államok területéhez tartoztak. Fekvésükön túl azonban politikájuk legalább annyira fontos, meghatározó elemét jelentette, hogy a guelf vagy a ghibellin koalíció sorait erősítették-e.³⁵ Hogy a hovatartozást illetően eligazodni ne legyen egyszerű, sajátos geopolitikai érdekek miatt a pápai fennhatóság alatti területen is találni ghibellin, és császári fennhatóság alatt is akadt guelf város, egyesek pedig váltogatták az elkötelezettségüket. A felkeresett városok közül a ghibellinek táborát erősítette Verona, Modena, Forlì vagy Foligno, és guelf volt Bologna, Rimini, illetve a Lajoshoz követséget küldő Firenze vagy Perugia.

És volt még egy további fontos szempont, amelyről ez esetben nem volt tanácsos megfeledkezni: egyes itáliai városállamok felett a nápolyi Anjouk már a 13. század közepe óta fennhatóságot gyakoroltak. A dinasztiaalapító I. Károly először 1259-ben bukkan fel Észak-Itáliában, amikor még csupán a Provence és Forcalquier grófja címet viselte, a Szicíliai Királyság meghódításával párhuzamosan azonban sorra további észak- és közép-itáliai városok fölé terjesztette ki a hatalmát. Ez a fennhatóság a 13. század végén átmenetileg meggyengült, Bölcs Róbert uralkodása idején azonban újra megerősödött, sőt – újabb városállamok (Genova, Pavia, Parma, Ferrara) csatlakozásával – még gyarapodott is az Anjouk befolyási övezete. Róbert uralma alá kerültek egyes toszkán városállamok, köztük Firenze, a pápa római szenátorra és az ugyancsak pápai fennhatóság alatti Romagna grófjává is kinevezte, és egyben ő volt a guelf tábor kapitánya is – különösen ez utóbbi minőségben tett szert széleskörű elfogadottságra.³⁶ Összességében tehát eltérő fennhatóság alá tartozó, különböző érdekszövetségekben részes, az Anjou-házhoz más-más módon viszonyuló városokon haladt keresztül a magyar király – a városokat irányító családok gyakran változó politikáját inkább ne is említsük –,³⁷ ezek a városok azonban két kivételtől eltekintve hasonló módon fogadták. Ennek a szinte egyöntetűen barátságos fogadtatásnak a magyarázatát szeretném a következőkben meglelni.

³⁵ A kérdés rövid áttekintését és egyúttal legfontosabb irodalmát lásd Giuliano Milani szócikkében: *Ghibellini e guelfi in Italia*. <https://bit.ly/3jhPDal> (letöltés 2021. márc. 15.)

³⁶ *Maria Teresa Caciorgna*: *Forme della dominazione angioina in Italia: Gli ufficiali dell'Italia nord-occidentale nel Lazio*. In: *Gli Angiò nell'Italia nord-occidentale (1259–1382)*. A cura di Rinaldo Comba. Milano 2006. 209–222.; *Riccardo Rao*: *La domination angevine en Italie du Nord (XIIIe–XIVe siècle)*. *Mémoire des Princes Angevins* 8. (2011) 15–33.; *Alessandro Barbero*: *L'Italia comunale e le dominazioni angioine. Un bilancio storiografico*. In: *I comuni di Jean-Claude Maire Vigueur. Percorsi storiografici*. A cura di Maria Teresa Caciorgna – Sandro Carocci – Andrea Zorzi. Roma 2014. 9–31.; *Pierluigi Terenzi*: *Gli Angiò in Italia centrale. Potere e relazioni politiche in Toscana e nelle terre della Chiesa (1263–1335)*. Roma 2019.

³⁷ A kényúri hatalom kérdésének különböző aspektusainak áttekintéséhez elsősorban lásd *Signorie cittadine nell'Italia comunale*. A cura di Jean-Claude Maire Vigueur. (Italia comunale e signorile 1.) Roma 2013., különösen *Jean-Claude Maire Vigueur*: *Comuni e signorie nelle province dello Stato della Chiesa*. Uo. 105–172.

Vegyük tehát számba, melyek lehettek azok az okok, amelyeknek köszönhetően Lajos király az útja során érintett, eltérő érdekekkel rendelkező városokban egyformán baráti házigazdákkal találkozott! András herceg meggyilkolása széleskörű felháborodást váltott ki,³⁸ az útba ejtett városok krónikái is többnyire megemlégtették: Lajos azért indult Apuliába, hogy megbosszulja öccse „kegyetlen és gyalázatos” halálát.³⁹ Feltételezhetnénk, hogy különösen azok az urak, aki még katonai támogatást is biztosítottak a készülő hadjáratához, azért tették mindezt, mert egyetértettek Lajos személyes igazságszolgáltatásával, de ez az indok – már ahol egyáltalán felmerült – e családok számára vélhetőleg csak fügefalevélként szolgált más, kevésbé nyilvános céljaik elfedésére. Ugyancsak észszerű feltételezésnek tűnik, hogy az átvonuló királyt, aki jelentős sereggel, felfegyverkezve érkezett, már csak az útba ejtett városok biztonsága miatt is illett baráti fogadtatásban részesíteni. Amennyiben nem ez történt, könnyen érthette kellemetlen meglepetés mind a vendéglátót, mint az átutazót – Itália gazdag történelmében számos példát találhatunk mindkét esetre.⁴⁰ Lajos fogadtatása azonban jócskán meghaladta a kötelező udvariasságot, így okkal feltételezhetjük, hogy a tapasztalt bánásmód személyesen Lajosnak szólt: annak, aki volt, de talán még inkább annak, aki akár néhány héten belül lehetett.

A még csak huszonegy éves Lajos tekintélye – saját uralkodói-lovagi jó tulajdonságain túl, amelyeket a világ részben épp a hadjárat alatt ismerhetett meg⁴¹ – három pillérre támaszkodhatott: országa, családja, illetve tágabb ronkoni kapcsolatai jelentőségére. Ez a kép körvonalazódik a kortárs firenzei krónikás, Giovanni Villani feljegyzéseiből is. Hogy milyen nagy volt a presztízse Firenzében Magyarországnak és királyainak, arra éles fényt vet egyik elejtett megjegyzése. 1346-ban, még a nápolyi hadjáratot megelőző idők eseményeinél ugyanis Luchino Viscontit, Milánó urát a következő szavakkal dicsérte: „a francia, angol s magyar királyokat kivéve nincs a keresztény világban több oly

³⁸ Giovanni Villani szerint az egész keresztény világban nagy felháborodással beszéltek a merényletről: „Della detta scellerata e crudele morte del giovane re Andreas fu molto parlato e biasimato per tutti i Cristiani che-l’udirono” – Cronica di Giovanni Villani i. m. 1524.

³⁹ Lodovico re d’Ungheria non avendo dimenticato la crudele e vituperevole morte fatta in Aversa del suo fratello Andreas, al quale succedea d’essere re di Sicilia e di Puglia – Cronica di Giovanni Villani i. m. 1610.; Tendens versus partes Apuleae causa sumendi vindictam de morte fratris sui Andreae qui immaniter et proditorio modo dum esset Apuliae Rex fuit a [pro]ditoribus interfectus – Chronicon Mutinense i. m. 141.; Come el re Lodovico de Ungharia venne in Italia e andoe in Puglia per vendicare la morte del re Andream suo fratello – Corpus chronicorum Bononiensium i. m. 579–580.

⁴⁰ Egyetlen példa, hogyan vette be Arezzót zsarolásul az Anjou Lajos támogatására küldött francia sereg: *Paul Durrieu*: La prise d’Arezzo par Enguerrand VII, sire de Coucy, en 1384. Bibliothèque de l’École des chartes 41. (1880) 161–194.

⁴¹ Lajos király számos „hőstettét”, például azt az esetet, amikor a király személyesen mentette ki a folyóból katonáját, akit elkapott az örvény, Domenico da Gravina jegyezte fel. *Gravina, D.*: Chronicon de rebus in Apulia gestis i. m. 162.

hatalmas uralkodó, mint Luchino úr”.⁴² Lajos Anjou felmenőinek dicséretét ugyancsak Giovanni Villaninál, egészen pontosan a firenzei követek – általa szó szerint lejegyzett – szónoklataiban olvashatjuk. A követek, aki Lajosra úgy tekintettek mint „ragyogó, fényes csillagra”, beszédükben kiemelték, hogy a király őseit és Firenzét régóta fennálló baráti kapcsolat fűzte össze. Lajos úkapja, a legkeresztényibb király, I. Károly „fegyveres keze vezette vissza a városba a kiüldözött firenzei guelfeket”, s az apai művet folytatta dédapja, II. Károly, majd nagybátyja, a „bölcsek bölcse”, Róbert. A felsorolt rokonok közt ott szerepelt Fülöp tarantói herceg, az ő fiai, ám Lajos ellenfelei a Nápolyért vívott küzdelemben már nem.⁴³ A magyar király Firenzével jó kapcsolatban álló őseit listászerűen számba vevő levél nem maradt társtalan, az elkövetkező évtizedekben még számos hasonló levél született Firenze kancelláriáján, a gondolatkört tovább finomítva-gyarapítva, az 1370-es évekre kikristályosodó gyakorlat szerint már rendszeresen egészen Nagy Károlyig vezetve vissza Lajos dicső őseinek sorát.⁴⁴ Lajos előkelő családfáját persze nemcsak Firenzében, hanem egész Itáliában számon tartották, mint ahogy arra a modenai krónikás származásáról odavetett megjegyzése – *de progenie Francorum Regum* – is utal.⁴⁵

A firenzei követek hazafelé indulva még néhány napot Perugiában időztek, ahol a házigazdák és más toszkán települések képviselői mellett a pápai követtel, Bertrand bíborossal is tanácskozást folytattak arról, hogyan befolyásolhatja a guelfek helyzetét Lajos hadjárata. Aggodalomra két körülmény adott számukra okot: egyrészt, hogy a magyar király szerintük túlságosan jó kapcsolatba került Lombardia, Romagna és Marche ghibellin-párti kényuraival,⁴⁶ másrészt az, hogy a császári párt megerősödhet, amennyiben a magyar király – aki IV. Károly császár veje – elfoglalja a Szicíliai Királyságot. A szöveg egyértelmű bizonyíték arra, hogy apósa esetleges támogatása korántsem jelentett valós segítséget

⁴² E nota s'elli ha tra' Cristiani al suo tempo nullo re, se non se quello di Francia e quello d'Inghilterra e d'Ungheria, di tanto podere quanto mesere Luchino – Cronica di Giovanni Villani i. m. 1566. Az egyébként az európai hierarchia élén álló német–római császár tekintélyét ezekben az években alásta a Wittelsbach és Luxemburgi család küzdelme, a helyzet csak az 1346-ban, IV. (Bajor) Lajos ellenében megválasztott IV. Károly megerősödésével változott meg.

⁴³ Cronica di Giovanni Villani i. m. 1615–1617.

⁴⁴ *Cukovits Enikő*: Nagy Károly ivadéka. Az Anjou-ház Firenze levelezésében. In: Francia–magyar kapcsolatok a középkorban. Szerk. Györkös Attila – Kiss Gergely. (Speculum Historiae Debreceniense 13.) Debrecen 2013. 117–125.; illetve *Uő*: Magyarországáról és a magyarokról i. m. 145–153.

⁴⁵ Chronicon Mutinense i. m. 141–142.

⁴⁶ I nostri ambasciatori partiti di Filigno, vennero a Perugia, e quivi soggiornarono alquanti di a parlamentare col legato cardinale, e co' rettori di Perugia e cogli altri ambasciatori de' Comuni ch'erano stati a rre d'Ungheria, dello stato di Toscana e del paese intorno in beneficio di parte guelfa e della Chiesa, per la venuta del detto re d'Ungheria e dello imperadore Carlo suo suocero, che parea loro che 'l detto re avesse presa troppa familiarità co' tiranni e signori di Lombardia e di Romagna e della Marca di parte ghibellina. – Cronica di Giovanni Villani i. m. 1619.

a magyar király számára; különösen az egyház volt ellenérdekelte.⁴⁷ A perugiai megbeszélés azonban azt is igazolja, hogy Itália városai és kényurai előre felkészültek arra a lehetőségre, ha Lajos hadai sikerrel járnak, és a király megszerzi a Szicíliai Királyság trónját. Úgy számoltak, ez esetben ő lehet az, aki újra elfoglalja azt a pozíciót, amelyet utoljára nagybátyja, Bölcs Róbert töltött be, örökölt és szerzett címei birtokában egyensúlyozva az ellentétes érdekektől szabdalt félsziget politikai színpadán.

A Lajos rendelkezésére bocsátott lovaskatonák kiállítását befektetésnek tekintették ebbe a jövőbe, mint ahogy a leendő együttműködés megalapozását szolgálták a több városban is sorra kerülő lovaggá ütések. Az Anjouk itáliai megjelenésük első pillanatától kezdve törekedtek arra, hogy kialakítsanak egy dinasztiahoz hű, királyi nemességet. E célra főként két eszközt alkalmaztak eredményesen: gyakran adományoztak hűbért az arra kiválasztott családoknak, illetve előszere-ttel látták el lovagi övvel híveiket. A megadományozott királyi lovaggá vált, és a feltörekvő városi családok, még a legerősebbek is, a lovagi címben társadalmi emelkedésük újabb, ugyanakkor kifejezetten látványos elemére letek,⁴⁸ így nem csak örömmel fogadták, de kérték is a lovaggá avatást. Az, hogy a lovagi övet ezúttal a dinasztia magyar ágának képviselőjétől nyerhették el, láthatóan nem csökkentette a cím értékét, hisz a magyar király is az alatt a lilomos címer alatt vonult be Itáliába, amely számos városuk kapuján, városházájuk falán ott díszelgett.⁴⁹ Úgy gondolkodtak, ha elfoglalja Nápolyt, ez a körülmény növeli a lovaggá ütéssel szentesített kapcsolat értékét, sőt további kézzelfogható eredményeket hozhat, de ha Lajos nem jár sikerrel, az öv birtokosa akkor is egy jelentős ország királyától kapott lovagi címet.

Lajos 1348. január 24-én bevonult Nápolyba, ahol magyar királyi címei mellé felvette a nápolyi uralkodók által viselt Jeruzsálem és Szicília királya címet.⁵⁰ Uralkodása nem lett hosszú életű, 1352-ben *pro forma* is véget ért. Ez azonban

⁴⁷ Non faceva per la Chiesa che-lla signoria del detto Carlo, colla potenza del re d'Ungheria signoreggiando il Regno, crescesse in Italia. – Uo.

⁴⁸ A jelenségre lásd *Riccardo Rao*: Anjou elitek az itáliai comunékban: nemesek, hivatalnokok, idegenek. In: *Az Anjou-kor hatalmi elitje* i. m. 47–51.

⁴⁹ *Matteo Ferrari – Riccardo Rao – Pierluigi Terenzi*: Rappresentazioni del potere angioino nell'Italia comunale: sovrani, ufficiali, città. In: *Les officiers et la chose publique dans les territoires angevins (XIIIe–XVe siècle): vers une culture politique? – Gli ufficiali e la cosa pubblica nei territori angioini (XIII–XV secolo): verso una cultura politica?* Ed. Thierry Pécout. (Collection de l'École française de Rome, 518/4.) Roma 2020. 279–319.

⁵⁰ Első ismert ediktuma január 27-én kelt, itt már, mint „Unгарie Jerusalem et Sicilie rex etc.” szerepel. Az oklevelet közölte: *Genmaro Maria Monti*: Nagy Lajos magyar király törvényhozási intézkedései a Nápolyi Királyságban. *Történeti Szemle* 14. (1929) 1–4. sz. 111. Lajos teljes királyi címe: Ludovicus Dei gratia Ungariae, Jerusalem et Siciliae, ducatus Apuliae et principatus Capuae, Dalmatiae, Croatiae, Rameae, Serviae, Galitiae, Ladomeriae, Cumaniae, Bulgariaeque rex, princeps Salernitatus et honoris Montis S. Angeli dominus – Uo. 118.

nem jelentette azt, hogy itáliai befolyása is semmivé vált. Továbbra is figyelemmel kísérte a félsziget gyakran változó szövetségi viszonyait, a hatalmi egyensúlyban beálló változásokat, sőt több esetben be is avatkozott a konfliktusok rendezésébe, hol közvetítőként, hol magyar segélyhaddal.⁵¹ A velencei hadjáratok, Kis Károly 1380–1381-es, Nápoly meghódítására magyar támogatással indított hadjárata egyaránt azt mutatja, Lajos élete végéig számottevő tényezője maradt az itáliai politikának.⁵² A magyar történelmi tudat sajátossága, hogy állandóan keresi a múlt dicsőségét, de ha ott van a szeme előtt, nem biztos, hogy észreveszi. Amennyiben Lajos király nápolyi hadjáratait kudarcnak minősítjük – ahogy a hazai összefoglaló munkák többsége teszi – a magyar történettudomány gyakorlatilag lemond arról, hogy Lajos tényleges itáliai szerepét és jelentőségét megismerjük. Ez a szerep túlmutat a nápolyi hadjáratok katonai eredményein, a királyság megtartásának kérdésén, láthatóan Itália területének jelentős részét érinti, és – sajnálatos módon – jórészt máig feltáratlan.

THE JOURNEY OF KING LOUIS (THE GREAT) OF HUNGARY TO NAPLES

By Enikő Csukovits

SUMMARY

On 1 November 1347 King Louis I of Hungary departed for the conquest of the Kingdom of Sicily (Naples). Proceeding in a fragmented Italy from state to state, he was welcomed with festivities and reverent delegations along his journey. In Padua he was hosted by the Carrara, in Verona by the Della Scala, in Mantua by the Gonzaga, in Modena by the Este, in Forli by the Ordelaffi, in Rimini by the Malatesta – the Italian autocrats rivalized with each other in entertaining the King of Hungary. Several narrative sources reported on the voyage in varying lengths. From the intentions and aims of the cities and lords who received Louis one can reconstruct their attitudes towards the king and his kingdom, the alliances they would have been happy to see him join, and the price they were willing to pay for it. These are the main questions explored by the paper.

⁵¹ A „beavatkozásokat” röviden áttekintő Jászay Magda szerint Lajos szinte a német–római császárok szerepében járt el, lásd *Jászay Magda: Velence és Magyarország. Egy szomszédság küzdelmes története*. Bp. 1990. 64., különösen nagy jelentőségű volt a pápának nyújtott fegyveres segítsége.

⁵² Az események áttekintését lásd *Csukovits E.: Az Anjouk Magyarországon II.* i. m.